

K trestnímu postihu tzv. komunistických zločinů v letech 2012-2023 z pohledu veřejné žaloby

**Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu včera, dnes a zítra.
Orgány činné v trestním řízení a vyšetřování zločinů komunismu
(seminář)**

Poslanecká sněmovna PČR, Praha 4. 3. 2024

Jan Chvatík

státní zástupce ALO NSZ

Jan Lata

státní zástupce OTŘ NSZ

Obsah

1. Obecně k působnosti orgánů SZ na úseku stíhání „totalitních“ TČ
2. Analýza NSZ (2022) jako hlavní zdroj prezentovaných poznatků
3. Nejdůležitější statistická data a z nich vyplývající dílčí závěry
4. Vybrané identifikované hmotněprávní a procesněprávní problémy
5. Možnosti a perspektivy trestního postihu totalitních tr. činů

Diskuse

Obecně k působnosti orgánů SZ na úseku komunistických zločinů

- ❖ **OSZ a KSZ** – výkon dozorových oprávnění a zastupování obžaloby u soudu (podle místní a věcné příslušnosti) v tr. věcech v nichž koná prověřování či vyšetřování specializovaný policejní orgán (UDV) – procesní samostatnost, odpovědnost, respektování zásad tr. řízení (zákonnost, oficialita, ekonomie TR aj.).
- ❖ **KSZ** – výkon dozorových oprávnění u tr. věcí, u nichž v 1. stupni příslušný KS; instanční dohled nad OSZ; stížnostní řízení; odvolací řízení
- ❖ **VSZ** – instanční dohled nad KSZ; odvolací řízení
- ❖ **NSZ** (podle příslušných odborů):

Odbor trestního řízení - sledování věcí na základě „info povinnosti“ (POP NSZ č. 10/2011), kompetenční spory (Č x M); kasační oprávnění (§ 174a TR), kontrola skončené věci (§ 12/3 SZ); metodická činnost

Odbor mimořádných opravných prostředků – mimořádné opravné prostředky (D+SPZ)

Analytický a legislativní odbor – zvláštní zprávy, analýzy, stanoviska a metodická činnost (např. metodika k akci „Kulak“; stanovisko k postavení příslušníku PS aj.)

NSZ není oprávněno (vyjma vybraných pravomocí NSZ) zasahovat do „živých“ trestních věcí!

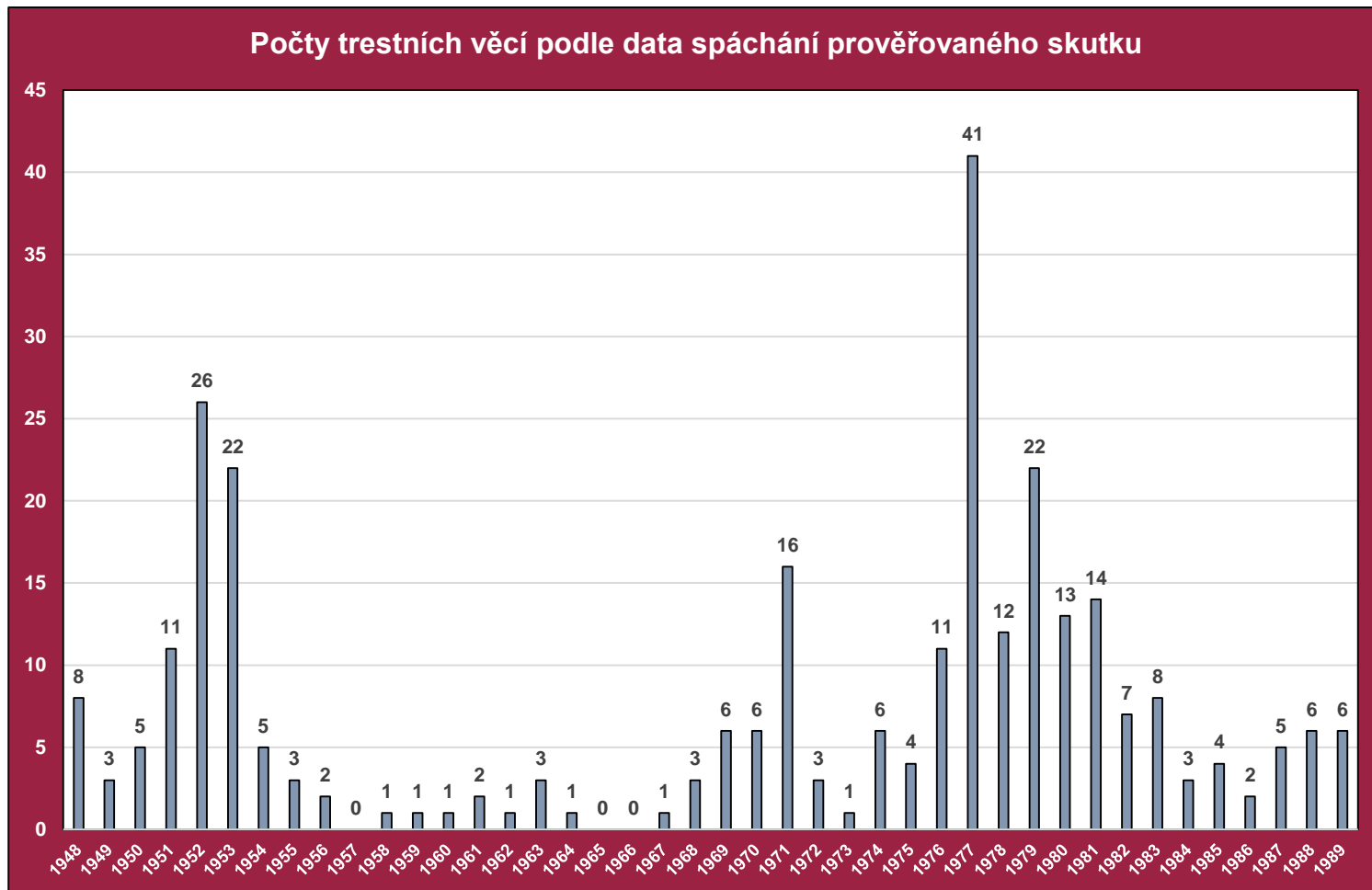
Analýza trestních řízení týkajících se tzv. komunistických zločinů vedených v letech 2012–2022 (NSZ, 1 SL 137/2022)

- ❖ **dostupnost:** extranet NSZ – viz <https://extranet.nsz-brn.justice.cz/index.php/analytika-a-legislativa/analyticke-a-koncepni-materialy/ostatni-analyticke-materialy/5723-analyza-trestnich-rizeni-tykajicich-se-tzv-komunistickych-zlocinu-vedenych-v-letech-2012-2022?highlight=WyJrb211bmlzdGlja3ljaCJd> (*Analytika a legislativa/Analytické a koncepční materiály/Ostatní analytické a koncepční materiály*); ÚDV i MSp zasláno elektronicky
- ❖ **důvody vzniku:** požadavek MSp + zmapování postihu této specifické trestné činnosti pro účely NSZ
- ❖ **sběr dat:** fáze prověřování a fáze vyšetřování + řízení před soudem (využití spisů OTŘ související s informační povinností stanovenou v POP NSZ č.10/2011; dotazník vybraným SZ; vyhodnocení odpovědí, kategorizace okruhů TČ a finalizace analýzy) --> statisticky pro účely prezentace doplněno (aktualizovaná data viz níže - 2023)
- ❖ **struktura:** úvodní vymezení problematiky, statistická část, aplikační problémy, judikatura a přehled literatury (dalších zdrojů) – využitelné jak PO, tak i SZ

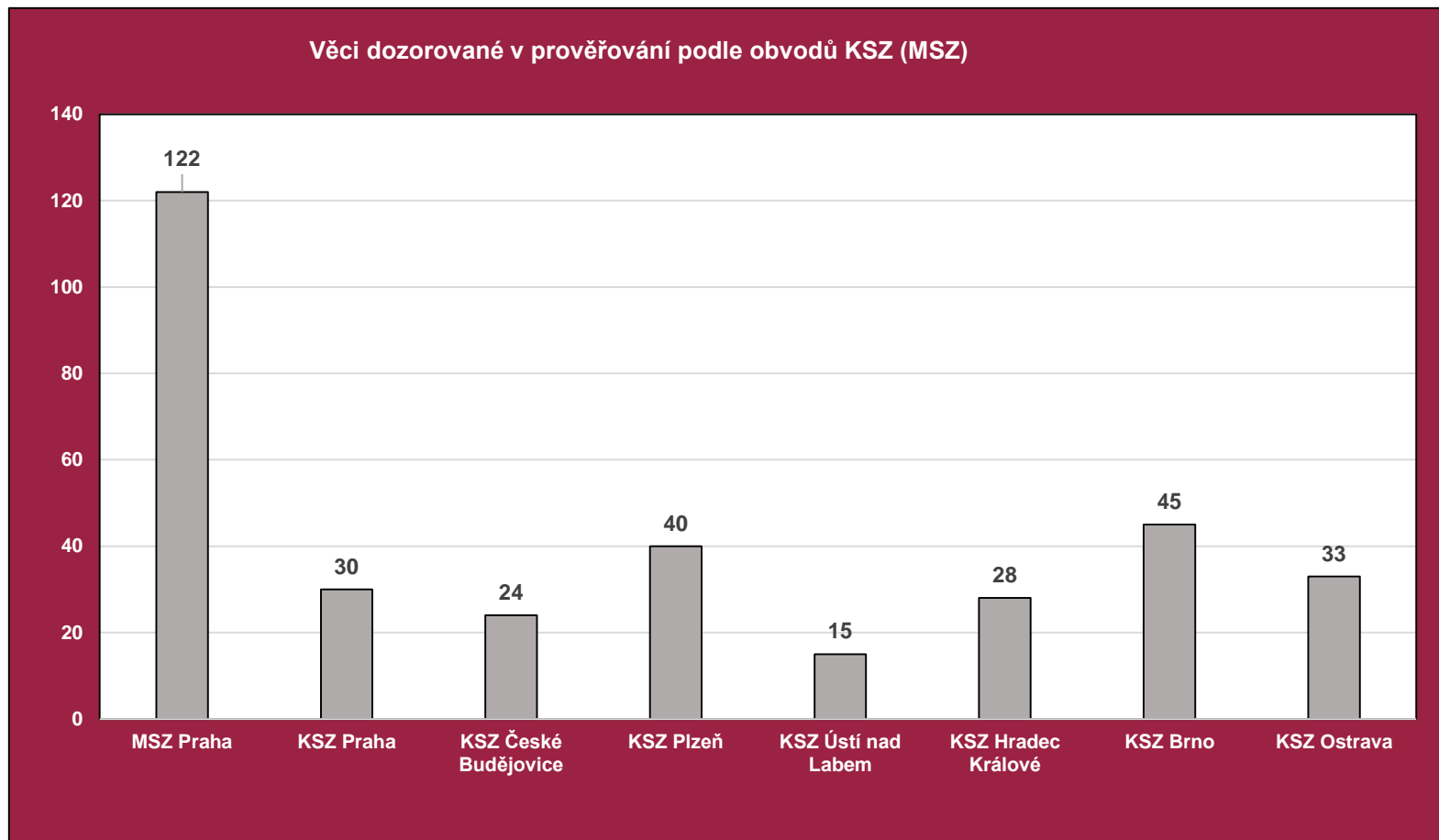
Záznamy o zahájení úkonů trestního řízení – ZÚTRY (§ 158/3 TR)

	Celkem	Asanace	Kulak	ČSLA	Násilí	Ochrana hranic	Prevence	Náboženství	Vražda	Ostatní
2012	27	0	19	0	4	1	0	0	0	3
2013	27	1	12	0	4	0	0	4	1	5
2014	27	1	8	3	8	0	1	1	2	3
2015	21	2	9	0	2	3	0	1	0	4
2016	25	8	2	0	4	2	2	0	2	5
2017	20	8	0	0	5	1	1	1	1	3
2018	18	6	1	4	0	3	3	0	0	1
2019	26	13	0	3	1	1	5	0	0	3
2020	31	15	0	2	2	2	6	2	0	2
2021	43	26	1	8	1	3	1	2	0	1
2022	42	12	0	8	3	3	5	4	1	6
2023	30	7	0	5	3	1	3	2	0	9

Trestní věci podle doby spáchání TČ

Trestní věci podle obvodů KSZ

Způsob ukončení prověřování

Způsob ukončení prověřování	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	52
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ - § 11 odst. 1 písm. b) TŘ	16
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ - § 11 odst. 1 písm. e) TŘ	105
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ - § 11 odst. 1 písm. g) TŘ	2
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ - § 11 odst. 1 písm. h) TŘ	3
Odloženo podle § 159a odst. 3 TŘ - § 172 odst. 2 písm. a) TŘ	2
Odloženo podle § 159a odst. 5 TŘ	78
Zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ	61
Zrušen ZÚTR podle § 174 odst. 2 písm. e) TŘ	3
Neskončeno	8

Počty ukončených tr. věcí ve stadiu vyšetřování

§ 160/1 TŘ	Počet		Skončeno	Neskončeno
	Věcí	Obviněných		
2012	2	2	2	0
2013	3	4	3	0
2014	4	4	4	0
2015	0	0	0	0
2016	4	6	4	0
2017	1	2	1	0
2018	3	9	3	0
2019	5	8	5	0
2020	7	10	5	2
2021	7	7	4	3
2022	9	18	6	3
2023	10	14	10	4
Celkem	55	84	47	12

Skončení věcí v přípravném řízení

	Obžaloba		DVT		Zastaveno	
	Věci	Obvinění	Věci	Obvinění	Věci	Obvinění
2012	0	0	0	0	0	0
2013	1	1	0	0	1	1
2014	2	3	0	0	2	2
2015	1	1	0	0	0	0
2016	1	1	0	0	1	1
2017	1	1	0	0	2	2
2018	4	11	0	0	2	2
2019	2	4	0	0	0	0
2020	2	3	1	1	1	1
2021	6	8	2	2	3	5
2022	5	11	2	3	1	1
2023	5	9	2	3	1	1
Celkem	28	53	7	9	14	16

Trestní věci podle typu rozhodnutí soudu po podání obžaloby

	Uznání viny	Zastaveno	Zproštěno	Vráceno k došetření
MS Praha	10	5	2	0
KS Praha	0	1	1	0
KS České Budějovice	1	0	0	0
KS Plzeň	3	0	0	0
KS Ústí nad Labem	2	1	1	0
KS Hradec Králové	0	1	0	0
KS Brno	2	0	0	0
KS Ostrava	1	0	0	1
Celkem	19	8	4	1

Podíl vlastní „odhalovací“ činnosti ÚDV na trestně stíhaných věcech

	vlastní poznatek	trestní oznámení/podnět
2021	7	0
2022	10	1
2023	7	0
Celkem	24	1

Počty věcí vrácených státním zástupcem PO k doplnění

	Počet věcí ve vyšetřování	Vráceno k doplnění [§ 174 odst. 2 písm. d) TŘ]
2021	9	1
2022	5	0
2023	8	0
Celkem	22	1

Vybrané hmotněprávní aplikační problémy

- **Subsidiarita trestní represe** – jde o osobu bezúhonnou, od spáchání TČ uplynula delší doby, poškození se nedomáhali trestního postihu. Dle dohledu „*Uvedené okolnosti se běžně vyskytují v drtivé většině případů zločinů komunistického režimu, aniž by vedly k závěru o nestíhatelnosti těchto skutků. V případě akceptování uvedeného závěru by stíhání zločinů komunistického režimu bylo pro futuro vyloučeno.*“
- Trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 tr. zákoníku – nutno dovodit způsobení „**jiného zvlášť závažného následku**“ ve smyslu § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona – v opačném případě promlčení trestní odpovědnosti.
- U **jednočinného souběhu** při zkoumání časové působnosti TZ na všechny PK shodný právní předpis.
- **Dohody o vině a trestu**
- **Peněžitý trest**

Vybrané procesněprávní problémy

- **Specifika listinných důkazů** – archiválie; kvalitní archivní výzkum (efektivní využívání oprávnění PO dle AZ); rešerše literatury (citace klíčových pramenů – viz kauza „PÚV KSČ a OSH“)
- **Procesně adekvátní vytěžování osob** – zejm. výslech svědka podle § 158a TŘ (kontradiktornost x ESLP) x kde jsou podmínky pro výslech v postavení svědka, neužívat podání vysvětlení
- **Znalecké posudky + odborná vyjádření** (zdravotní stav; historické otázky) + **konzultant** (§ 157/3 TŘ) – zaměstnanci správních úřadů či jiných státních orgánů, vědeckých či výzkumných pracovišť či ústavů (archivy, HÚ a katedry univerzit, HÚ AVČR, ÚSTR aj.) – pro vyjasnění si odborných otázek a úkonů potřebných k jejich zodpovězení (včetně formulace otázek)
- **Odkládací usnesení § 159a/1 TŘ vs. § 159a/5 TŘ** – pokud absentují znaky TČ, přednost §159a/1 TŘ (i tehdy, pokud pachatel není znám nebo zemřel)
- **Vyloučení z promlčení** - v rozhodnutích (§ 159a i § 160 TŘ) – vždy pečlivě **odůvodňovat parametry § 35 písm. c) TZ; ustálená judikatura** (akt. viz NS ČR sp. zn. **3 Tdo 200/2023**)
- **Amnestijní rozhodnutí** – pokud na skutek dopadá, nutno jej zohlednit (metodika Kulak – přes § 5 ZPKR x NS – nelze – viz **8 Tdo 1119/2010**) → § 159a/2 TŘ; § 172/1d) + § 11/1a) TŘ; § 223/1 TŘ

Možnosti a perspektivy dalšího postihu komunistických zločinů:

- ❖ **faktor času** – promlčení [PK – pouze nejzávažnější - § 35 písm. c) TZ], vysoká úmrtnost pachatelů, poškozených, svědků
 - ❖ **pokračovat v nastaveném trendu - aktivní vyhledávací činnost PO** ve vztahu zejména k 80. letům 20. stol. (spolupráce s archivy a dalšími institucemi – NA, ABS, ÚSTR, HÚ AV, ÚPN SR, občanská sdružení aj.).
 - ❖ **zaměření se především na nejzávažnější perzekuční opatření StB** a dalších bezpečnostních složek vůči oponentům režimu ústící v následek požadovaný § 35 písm. c) TZ (Akce Prevence, Asanace, Klín aj.) – možnost řádného důkazního podchycení a využití procesně a hmotněprávních poznatků z pravomocně ukončených tr. věcí
 - ❖ **zločiny na státních hranicích** – zaměření se na žijící bývalé politiky a vrcholné činníky (FMV, HS PS a OSH, Vojenská rada velitelství PS) realizující formou podzákonných předpisů hraniční politiku ČSSR (viz kauza obv. Jana Muzikáře) x trestní odpovědnost řadových příslušníků PS vesměs prošetřena (pro dovození TO nutné porušení tehdejších předpisů x ESLP (připustil tr. odpovědnost i v případě neporušení předpisů – otázka svědomí a morální volby – diskutabilní z hlediska subj. stránky)
 - ❖ důraz na **zadokumentování a pojmenování protiprávního jednání**, případně i označení viníků v případech neumožňujících trestní stíhání (promlčení, úmrtí podezřelého apod.) – satisfakce poškozených a obětí, vzdělávací aspekt (signály veřejnosti), jeden z důležitých nástrojů pro správné pochopení totalitního období, včetně jeho konkrétních perzekučních opatření a připomenutí si jeho obětí (řádné odůvodňování usnesení o odložení věci, vytváření statistik a jejich vhodné prezentování veřejnosti ze strany ÚDV)
- ☐ prostor pro **dotazy**

**Děkujeme za
pozornost!**

